

Sofija Andruchovyč

Felix Austria

Větrné mlýny

Felix Austria

Stanislavov na počátku dvacátého století, městečko v Haliči, v samém srdci nejchudšího a nejzanedbanějšího regionu c. a k. mocnářství. Sofija Andruchovyč, stále zářivější hvězda ukrajinského literárního nebe, svůj magický román *Felix Austria* zalidnila všedně nevšedními postavami a postavíčkami, jejichž životy plynou a rozplývají se na pozadí epochy, která jejich potomkům stále více obrůstá mýtem o šťastném Rakousku. Tajemství ukrytá ve vyřezávaných komodách, iluzionisté, šarlatáni, zázraky vědy, láska a smrt. Autorka vystřihla dech beroucí rodinnou ságu klenoucí oblouk mezi minulostí, přítomností i budoucností. Ohledává ulice svého rodného města, dotýká se přitom nejméně poloviny Evropy a těch nejnapjatějších strun naší fantazie. „Je dobré zkoumat tu část historie, které se možná bojíme, protože je neprobádaná. Někde tam jsou otázky, na které máme hledat odpovědi,“ říká autorka.

Větrné mlýny

Sofija Andruchovyč x Felix Austria

Sofija Andruchovyč
Felix Austria

Y

Tato kniha vychází s podporou
Ministerstva kultury České republiky
a nadace Český literární fond.

The translation was kindly supported
by the Fund for Central & East
European Book Projects, Amsterdam.

© Sofija Andruchovyč, 2017
Translation © Petr Ch. Kalina
Cover photo © David Konečný
© Větrné mlýny, 2017

ISBN 978-80-7443-251-4 (papírová kniha)

ISBN 978-80-7443-265-1 (eBook)

Z ukrajinštiny přeložil Petr Ch. Kalina

Děkuji stipendijnímu programu
Ministra kultury a národního dědictví
Polské republiky Gaude Polonia
a literárnímu programu
Fondu „Rozvoj Ukrajiny“ za možnost
pracovat na tomto románu.

Tato knížka vznikla díky Andrijovi
a Marjaně, kteří byli po celou dobu se mnou,
mým rodičům, kteří mě jednou provždy
nadopovali podporou,
Renatě Serednycké, která mě přijala
a zahřála ve svém útulném domě,
Žanně Komar, která mi ukázala cestu
k hlavnímu pramenu,
Daně Vynnycké, jejíž hudba dokáže naplnit
silou a nadšením,
Bohdaně Matijaš, která mi darovala křížek,
a také všem dalším lidem a okolnostem,
jimiž jsem byla obdarována.

Kapitola první x 9. 1. 1900

V tomto domě není klid.

Obzvláště, když jsou zimní svátky. Karneval za karnevalem: ples techniků v divadle, první „vlněný“ večírek¹ v Moniuszkově hudební společnosti, akademický večírek v kasinu, maškarní ples organizovaný místním Sokolem... A takto to chodí po dva měsíce. Na Silvestra v městském kasinu tancovalo první čtverylku jen 28 párů. Zato do Hvězdy a do Měšťanské společnosti přišlo hodně hostů. Říká se, že se ve svém klubu vesele bavili taky místní Židé. Královnou plesu zvolili jako vždycky paní doktorovou Ester Funkelstein. To ale naprosto právem: když jde vysoká paní doktorová ulicí, není nikdo, kdo by se neotočil, nezastavil a nezadíval se na ni; a pak ji všichni mají neustále v hlavě a nemůžou se jí zbavit stejně, jak to bývá s otravnou melodií.

Adela miluje společenské zábavy a mě tahá s sebou. Nechodila bych tam, protože dobře vím, jak si slečinky v lehounkých šatech za Adelinými zády šeptají: „Adela Angerová chodí na karnevaly

se služebnou a přitom si vzala rusínského rakváře.“ Ale Petr s ní nikdy nechodí, tak ji přece nemůžu nechat jít samotnou.

Petr není rakvář, dělá sochy na hroby a hrobky. A všichni roní hořké slzy, až jim nosy modrají, když vidí na hřbitově Petrovy truchlivé anděly nebo mramorové dívky s rozevlátými vlasy, které navěky ztuhly.

Petr pracuje v dílně Kazimira Bembnoviče na Sapieżyńské, naproti vysokému německému kostelu. Tam, kde začíná topolová alej, která vede na hřbitov.

Teď ale dokončuje mramorovou výzdobu v naší katedrále — v hlavní lodi je tmavě zelený mramor a v bočních krémový. Říká, že ikonostas už je pomalovaný a pozlacený. A zavádějí tam plynové osvětlení.

Každý den mu tam nosím obědy: jelita, uzenou slaninu, fazole, játrové halušky, bramboráky, hráškové krokety. V ulicích se moc neuklízí sníh, a tak musím svůj dvoukolák neustále vysvobozovat ze závějí. Stmívá se už po třetí hodině, ale lampář má vždycky na rozsvícení času dost. Na každém kroku jsou hloučky chlapů rozehřátých vodkou té nejlepší jakosti. Městský lihovar jim nadělil nečekaný dárek — litr za 66 centů. Najíst se za ty peníze nedá, ale můžeš se opít tak, že zapomeneš na hlad, a dokonce ani na své vlastní jméno si nevzpomeneš.

Ti chlapi pak nevědí, co se sebou. Teď v noci chodil jeden pod okny a vykřikoval, aby ho pustili přespat. Křičel: „Nemám kde spát, mrznou mi nohy.“ A pak se to vyřešilo. Sebrala ho policie, a tak se ohřál v chládku.

Poslední dobou se vyrojilo tolik zlodějů, podvodníků a lupičů, že je nebezpečné vycházet ven. Nejlepší by bylo zazdít se doma a nevystřít nos. Ale jindy mě napadá: a kdo řekl, že doma je bezpečno? Kdo řekl, že tady na tebe nemůže čekat lupič, tedy někdo, komu dobrovolně nastavuješ svá nechráněná záda?

Petr říkal, že z kostela svaté Anny v Ozerjanech zmizela starobylá monstrance. A zase nejsou žádné stopy, žádní svědci. Všechny dveře byly buď zamknuté nebo zavřené na petlici, okna nepoškozená a uvnitř pořádek. Vypadá to, jako by tam stěnami vnikli andělé a vzali ten vzácný předmět s sebou na nebesa.

Trvá to už dlouho. V Mykulyncích, kde hned po požáru zrekonstruovali chrám, se vypařily dvě zlaté patény, jedna s výjevem betlémských jesliček a druhá s vyobrazením Božího hrobu. Den předtím kněz s jáhnem tyto talíře tajně vložili do kovové schránky. Ráno jáhen zjistil, že je skříňka vylomená a prázdná. Jediný klíč měl kněz. Oba jsou dosud ve vězení.

Něco podobného se stalo v klášteře Povýšení svatého Kříže řádu svatého Basila Velikého

v Bučači na hoře Fedir. Novic Benedikt šel ve tři hodiny ráno ze své cely, která je v budově sousedící s chrámem, nakrmit koně do stáje. Přes stěny zdobené pilastry s pozlacenými korintskými hlaviciemi slyšel, jak o temperovou duchovní malbu z 18. století plácají křídla andělů. Ani na chvíli nezapochoyboval o původu těch zvuků. Vykládal, že to byly podobné zvuky jako u holubů ve zvonici, jen velikost ptáků by se musela blížit člověku. Ráno zjistili, že beze stopy zmizel nejen pramen vlasů z uťaté hlavy Jana Křtitele, ale taky ostatky svaté Mundicie, osten z trnové koruny a kousek houby, již napájeli Ježíše octem. Všechny tyto vzácné předměty zmizely spolu se zlatou schránkou inkrustovanou drahokamy.

Rabín David Mosche, zakladatel Sdružení pro studium Tóry v Čortkově, oznámil, že se z tajné skrýše Staré synagogy ztratila stříbrná cukřenka na ohnutých nožkách ozdobená rostlinným ornamentem a určená pro uchovávání plodu etrog.² Je pravda, že v cukřence leželo něco úplně jiného, ale to je podle rabína tajemství, které se za žádných okolností nesmí sdělovat.

Když ze synagogy v Brodech (města otevřených dveří a blahoslaveného mudrce Baal Šem Tova³) zmizel starodávný kalich Kiduš⁴, chanukija⁵ se zlatým kráčejším lvem a jad⁶ ozdobený smaragdem, někdo si najednou vzpomněl na pantomimu potulných Brodensingerů⁷, která

byla o tom, jak Hospodin zástupů přenáší do Nebeského Jeruzaléma svůj lid: nejdřív věci, potom chrámy, zvířata a obydlí, čímž pozemské tvory udivuje nevysvětlitelnými zmizeními. Dále mizí svatí, mudrci, muzikanti a děti, až nakonec na hříšné zemi nezůstane jediný Žid.

Všechny tyto děsivé události nemohou být příznakem ničeho jiného než toho, že náš svět prožívá své poslední okamžiky. Někdo nekonečně nedozírný teď zafuní, protáhne si údy, probudí se a my všichni se všemi našimi strachy, nářky, vášněmi a slzami přestaneme v tu chvíli existovat. Rozplyneme se na nebi jako černý dusivý dým při požáru.

Aby na to lidé nemysleli, soustředí se třeba na oslavy. A nedají si pokoj.

Adela mě vytáhla na koncert mladičkého Raula Koczalského. Není mu ještě ani patnáct, ale klávesy klavíru pod jeho prsty prostě roztávají. Vypadá to, jako by nástroj ovládal pohledem, silou myšlenky nebo pohybem hlavy. Já sama podobným způsobem ovládám struhadlo, když dělám kysané zelí s kmínem.

Raul je zrzavý mladík s kulatým obličejem, jasnýma očima a buclatými růžovými tvářemi. Myslím, že jeho jemná pokožka nemá ještě ani zaděláno na vousy. Nejraději bych ho do té tváře štípla. Zašeptala jsem to Adele, když přišel před publikum a uklonil se. A ona obrátila oči v sloup

a strčila do mě tím svým ostrým jedovatým loktem, až to zabořilo.

Ale pak, když se ten kluk svými ohebnými voskovými prsty dotknul vyceněných zubů té otevřené klavírní tlamy, zastyděla jsem se. Hrál nejdřív Mozarta, Glucka a Hummela a pak už jen Chopinovy valčíky a *Fantasií impromptu*. Nebylo mi dobře, byla jsem z těch zvuků nějak nesvá. Připadalo mi, že nemám právo tady být a poslouchat je: vždyť jsem bezvýznamný člověk, jemuž taková krása nepřísluší.

Teď už mi nepřipadalo zvláštní, že Raul Koczalski v sedmi letech obdržel cenu Pařížské hudební akademie, v osmi napsal první operu, v jedenácti odehrál tisící koncert a jako dvanáctiletý vystoupil před perským šáhem Naserem al-Dinem, jenž se ještě před svou smrtí, kterou mu přichystali povstalci, stihnul nabažit talentem tohoto chlapce, a dokonce mu udělil titul dvorního klavíristy a Řád lva a slunce. Vždyť to dítě otituloval i turecký sultán a španělský král. Tak jak jsem teď vůbec mohla sedět tak blízko toho baculatého „lva a slunce“ a poslouchat jeho hudbu?

V tomto zimním čase je těch oslav až moc.

Když jsem ráno podávala snídani, Petr řekl: „Máme neobyčejně inteligentní služku. Vůbec bych se nedivil, kdyby dnes večer zašla na přednášku o současné vojenské technice.“

Co jsem mu udělala, že mě tak nenávidí?

Adela ho horko těžko přemluvila, aby mě mohla vzít na představení vynikajícího světoznámého iluzionisty, rytíře Ernesta Thorna. Dobře ví, že mě od malička zajímá původ různých zázraků, tedy to, čemu se říká magie a čarodějnictví. Zvláště dnes, kdy je svět už skoro prozkoumaný, mě tato temná setkání fascinují a umožňují mi, abych se dobrala nejvlastnější podstaty jevů a nacházela odpovědi.

Doba je rychlá a plná světla. Továrnici Margosches a Liebermann uhánějí automobilem Tysmenickou cestou rychlostí 15 kilometrů za hodinu. Ani jsme se nestihli nabažit donedávna nevídanými plynovými lucernami a už je naše nádraží osvětleno elektricky (ačkoliv neustále upadá do tmy, z čehož mají radost především kapsáři). Ani jsme si nestačili užít pravidelná chození na stereoskop, kde se vám jako v pohádce objevují před očima plastické výjevy z dalekých krajů, a v elektrickém divadle, které provozuje pan Öeser, už tyto výjevy ožily a rozpohybovaly se. Bez sloního křiku parních lokomotiv, bez chuchvalců mastných sazí z jejich chobotů, bez zápachu páleného železničního uhlí si už nedokážeme představit ani sebe, ani naše město. A už se jenom smějeme, když nějaká babička začne vzpomínat, jak vedle kolomyjské radnice spustili lokálku, která musela každou chvíli zastavovat,

aby jí lidé se svými kozami uvolnili cestu. Jaké to tehdy byly divoké a temné časy!

A teď fotoaparáty doslova za pár vteřin uchovávají navěky naši přesnou podobu, která je jako odraz v zrcadle, ba ještě dokonalejší. A telefonní aparát i přes třeskutou vánici, přes zdi a kopce umožní uslyšet v reálném čase hlas někoho, za kým musí Margosches i ve svém rychlém automobilu uhánět a uhánět. Röntgenovy paprsky vidí lidské tělo skrz na skrz i se všemi vnitřnostmi. A každá nejmenší částice se každý den dělí na menší a menší a všechny krouží kolem nás, v nás, ve všem, všude. Když se vám zauzlují vlasy, už to dnes není následkem „přípravy a konzumace ryby na židovský způsob“, nejsou už „samcem“ ani „samicí“ a jejich odstřihnutí už nevede k náhlému úmrtí. A pouštění žilou nejen že téměř neléčí nemoci, ale může dokonce vážně uškodit.

Půjde-li to tak dál, pak fyzika vysvětlí i samotného Boha. Před několika stovkami let by mě za tato slova upálili před radnicí a stala bych se tak druhou popravenou čarodějnici v našem městě.

Myslím si, že máme-li věřit zázrakům, měly by to být zázraky určené pro zábavu, jako třeba vystoupení světoznámého iluzionisty rytíře Ernesta Thorna, kterému ve Lvově patří „Thornovo koloseum“ — „*podnik pro reprezentaci variety mezinárodních umělců po zahraničním způsobu*“. I když v tomto případě nepochybuji, že každé